

UDK BROJEVI: 7.038.53/54(082)(049.32) ; 32:929 Кенеди И. Ф.(082)(049.32)

ID BROJ: 204310540

Ana Bogdanović
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

**THE JFK CULTURE:
PRILOZI O RAĐANJU I RAZUMEVANJU OMILJENOG AMERIČKOG MITA**

Složeni odnos između prošlosti i njenih vizuelnih reprezentacija koji konstruiše istorijske narative predstavlja jednu od centralnih preokupacija savremene istorije umetnosti i studija vizuelne kulture. Konstituisana od ogromnog broja slika koje prate, ali i diktiraju dinamiku odnosa unutar javnog prostora, te time formiraju kolektivnu svest o značaju i značenju događaja, naša svakodnevica nalazi se pod veoma snažnim uticajem vizuelnih sadržaja koji se kontinuirano proizvode sa ciljem da ispune različite funkcije. Slika je oduvek bila i još uvek predstavlja najmoćnije sredstvo za prenošenje poruka, te se s toga veoma pažljivo promišlja i koristi, naročito u polju političkog i ideološkog delovanja. Ograničimo li se samo na 20. vek, u velikom arhivu slika koji skladišti fragmente njegove prošlosti ipak postoje one koje su snagom svog uticaja presudno odgovorne za dalji tok istorije kome upravo ovakve slike određuju pravac kretanja. U datom korpusu posebno mesto zauzimaju slike američkog predsednika Džona F. Kenedija (1917-1963) koje, osim toga što poseduju ikoničan status u domenu globalne savremene kulture, u sebi sadrže izuzetno razvijen sistem vizuelne reprezentacije u polju vladarskog, političkog, istorijskog i kulturološkog. Kompleksno konstruisana slika omiljenog američkog predsednika stvarana za vreme njegovog života, koja se transformiše u mit nakon tragične smrti u Dalasu 1963. godine i rapidno pretvara u posebno polje vizuelne i popularne kulture, nalazi se u fokusu analiza i interpretacija naučnih priloga koji su sabrani u zborniku *The JFK Culture. Art, Film, Literature and Media* urednice dr Simone Čupić koji je u izdanju Filozofskog fakulteta u Beogradu i Američkog kutka objavljen u novembru 2013. godine, na pedesetogodišnjicu Kenedijeve smrti.

Multidisciplinarno čitanje fenomena JFK kulture predstavljeno u ovoj publikaciji otvara urednica zbornika i profesorka moderne umetnosti na

Filozofskom fakultetu u Beogradu Simona Čupić studijom "The first political superstar: JFK as the new image of history (1960-1963)". U proširenom kontekstu vladarsko-političke ikonografije i njene transformacije u 20. veku, autorka teksta prati i analizira genezu konsturisanja javne slike Džona F. Kenedija za vreme njegovog predsedničkog mandata od 1960. do 1963. godine kao slike modernog vladara i novog lidera, još uvek neopterećene događajem tragične smrti. Predstavljena hronologija vizuelizacije vladarskog političkog tela obuhvata ne samo zvanične slike Kenedijeve administracije koje dominiraju medijskim prostorom u SAD-u, već i umetničke aproprijacije ove kompleksne ikonografije (Džejms Rozenkvist, Robert Indijana, Robert Raušenberg, Elejn de Kuning, Alen D'Arkanđelo), ukazujući time na izuzetno popularan i uticajan status medijski proizvedenog predsednikovog lika koji se prenosi i u interpretativni domen aktuelne umetničke prakse. Slika novog predsednika preuzima mehanizme produkcije superstara, uvodeći tako nove strategije u stvaranju slike vladara prilagođene uslovima američke društvene svakodnevnice vođene ideologijom demokratizacije. Prihvatanje elemenata popularne retorike u korpus vladarske ikonografije pri tome igra veoma važnu ulogu. Istaknuto mesto u pažljivo isplaniranoj pojavnosti Džona Kenedija zauzima i uključivanje umetničkih događaja u predsednikovim javnim nastupima čime se i u sferi kulturne politike dodatno osnažuje slika prvog čoveka nove civilizacijske sile u okolnostima hladnoratovske politike. Nastavljajući minucioznu analizu aproprijacije precizno produkovane, harizmatične predsednikove slike,

ova studija pruža uvid i u njen prodor u domen potrošačke kulture u kome komodifikacija Kenedijevog lika dostiže svoj vrhunac i u potpunosti ga, u statusu pop objekta, prevodi u svakodnevni repertoar masovne vizuelne kulture SAD-a. Kontekstualizujući sliku predsednika Kenedija kao *savremenu sliku istorije* koja u sebe inkorporira političke, istorijske i kulturne vrednosti američkog društva, tako istorizujući savremeni trenutak oličen u njegovoj vladavini, Simona Čupić složeni set aproprijacija Kenedijeve vizuelne reprezentacije smešta u polje međusobnog preplitanja umetnosti, popularne kulture, kempa i politike u kome ovaj savremeni vladar u isto vreme postaje i potrošač i proizvod svoje pažljivo fabrikovane ikonofsere.

Kompleksne strategije proizvodnje nove slike političke ličnosti Džona F. Kenedija u tekstu "The Old Man and the Boy: Papa Hemingway and *Profiles in Courage*" detaljno mapira dr Džon Helman, profesor engleske književnosti i studija filma na Državnom Univerzitetu u Ohaju. U fokusu ove studije nalazi se Kenedijeva knjiga *Profili hrabrosti* objavljena 1956. godine koju čini osam biografija istaknutih senatora iz američke istorije. Helmanova analiza razvija se iz analogije koju Kenedi, tada obavljajući funkciju senatora, u uvodnom delu svoje knjige uspostavlja sa Ernestom Hemingvejom navodeći njegovu definiciju hrabrosti kao uvod u svoju naraciju. Dobro promišljenim odabirom popularnog i proslavljenog Nobelovca za autoritet na čije se vrednosti nadovezuje u ovom literatno-političkom iskazu, kao i nizom korelacija koje će u fabulama svojih tekstova razviti u odnosu na Hemingvejev roman *Starac i more*, Kenedi izvodi redefinisane svoje slike u javnosti u kojoj je do tada bio percipiran kao veoma mlad političar. Imajući u vidu da je Hemingvej u američkoj javnosti sredinom pedesetih godina označen kao alternativa figuri aktuelnog predsednika Dvajta Ajzenhauera, ali i kao simbolički nosilac novih vrednosti američkog društva, Kenedijevo pozivanje na ovog književnika dobija istaknutiji značaj u političkim smislu i označava početak dugogodišnjeg procesa konstrukcije herojske slike mladog Kenedija koji istovremeno prevazilazi tešku zdravstvenu situaciju prouzrokovanu povredom iz Drugog svetskog rata. Koristeći Hemingvejev pozitivni status u kolektivnoj imaginaciji američke nacije, zaključuje Helman, Kenedi sebe predstavlja kao *naslednika* vrednosti koje njegov stariji sunarodnik ostavlja za sobom, tako stvarajući idealnu poziciju sa koje će nastupati u predstojećoj predsedničkoj kampanji.

Iscpran uvid u tok, rezonantnost i simboličko značenje ceremonije Kenedijevog pogreba 22. novembra 1963. godine u Vašingtonu pruža dr Dejvid M. Lubin, profesor istorije umetnosti na Vejk Forest Univerzitetu (Severna Karolina), u tekstu "Salute: The Burial of a President". Njegova studija nudi višeslojnu interpretaciju pogreba predsednika Kenedija kao pažljivo režiranog spektakla koji u sebe inkorporira reference iz istorije umetnosti i kulture, citirajući klasične, neoklasicističke i moderne vizuelne modele funerarne ceremonije. Ističući centralnu figuru udovice sa decom kao nosioca detaljno osmišljenog spektakla, u ovom slučaju Žakline Kenedi sa sinom Džonom Juniorom i kćerkom Karolinom, te brižljivo insceniranje ove grupe figura koje otelotvoruju kolektivnu žalost za tragično preminulim predsednikom, Lubin gradi detaljnu analizu pogrebne procesije i njene recepcije kroz medije. Posebnu pažnju pri tome

posvećuje Vorholovoj seriji posvećenoj Džeki Kenedi sa naglaskom na *Jackie* (*The Week That Was*), prepoznajući ovaj rad kao najsnažniji prikaz traume koja je pogodila javnost Sjedinjenih američkih država nakon Kenedijeve smrti. Za jedan od najvažnijih performativnih momenata ovog efemernog spektakla on izdvaja poslednji pozdrav Džona Juniora svome ocu i ocu nacije – unapred osmišljen čin koji dodatno istorizuje herojsku žrtvu preminulog predsednika za američko društvo. Spektakl Kenedijevog života, čija se forma prenosi i na njegov pogreb, je zahvaljujući složenoj i pažljivo osmišljenoj orkestraciji čvrsto utkan u kolektivinu imaginaciju. U njoj Kenedi, kao *avatar posleratne američke modernosti*, simbolizuje najbolje i najlošije događaje demokratskog kapitalizma u osvit njegove globalne dominacije – događaje koji svoju aktuelnost crpe iz osećanja da pripadaju svima, zaključuje Lubin.

Nestabilnost reprezentacije Kenedijeve smrti koja je izazvana medijskom sveprisutnosti Zapruderovog filma ubistva i brojnih slika navodnog atentatora Lija Harvija Osvalda predstavlja polaznu tačku za analizu recepcije i aproprijacije događaja Kenedijevog atentata u američkom pop artu u prilogu “The Pop Camp” dr Arta Sajmona, profesora studija filma na Državnom Univerzitetu u Monkleru. Poverenje u optičku tehnologiju i verodostojnost fotografskih i filmskih snimaka atentata koji bi omogućili jednoznačan odgovor na pitanje o tome ko je zaista ubio predsednika Kenedija, dovelo je, prema Sajmonu, do krize interpretacije i produkcije niza teorija o pozadini ovog događaja. Odstupajući od dominantnog trenda heroizacije i istorizacije Kenedijevog lika i dela u američkoj javnosti koja se materijalizuje u osnivanju velikog broja javnih memorijala posvećenih preminulom predsedniku, umetnici pop art orijentacije kontekstualizuju Kenedija oslanjajući se na nestabilnost značenja slike njegove smrti u medijima. Ilustrujući svoju tezu, Sajmon navodi primere radova američkih umetnika Eda Kinholza i Eda Peškija koji, destabilizujući poznate predstave ovog tragičnog događaja i njegovih glavnih aktera, u svojim radovima ukazuju na niz novih relacija kroz koje se dekonstruiše dominantni medijski narativ o Kenedijevom atentatu. Masovno umnožavanje dostupnih slika i predmeta vezanih za atentat u Dalasu, koje prati popularnost ove teme u američkoj javnosti, i njihovo statusno premeštanje u polje kempa, Sajmon objašnjava devalvacijom značenja ovih slika u originalnom kontekstu.

Mehanizmi mitologizacije života i smrti Džona Kenedija u širem kontekstu funkcionisanja ideoloških modela američke kulture 20. veka tema je analize dr Uroša Tomića u tekstu “The Truth, the Spectacle, the Legend: The Assassination of JFK as represented in Media, Film and Literature through the Process of Cultural Appropriation and Transformation”. Referišući na definiciju društva spektakla prema Gi Deboru, Tomić izdvaja tri glavna koncepta koja omogućavaju trajanje američkog kulturnog modela: ideju slobodnog kapitalističkog društva, konstruisanje dominantnog socijalnog identita kroz glorifikaciju odabranih događaja i kult pojedinca. Kroz analizu dokumentarnih i igranih holivudskih filmova, romana i biografija posvećenih pre svega rešavanju misterije Kenedijevog ubistva, Tomić otkriva intenzivni proces stvaranja mita o ubijenom predsedniku, potpomognut medijskom eksploatacijom njegovih slika, kao klasičnu priču o heroju koji u borbi za ideale društvene slobode tragično gubi svoj život. Legenda

o Kenediju vizuelizovana u njegovom liku, odnosno slici, koja se dugo nakon njegove smrti razvija u javnoj i popularnoj sferi, tako služi kao polje pozitivne identifikacije za stanovnike američkog društva. Popularna kultura na ovaj način, koristeći spektakl glavno sredstvo manipulacije, kako tvrdi Tomić, jača unutarnju društvenu koheziju i stvara iluziju o jedinstvu američkog kulturnog, nacionalnog i političkog identiteta.

Završni prilog u zborniku "Balkan Noise: Towards a Better Understanding of Zoran Naskovski's *Death in Dallas*" dr Lidije Merenik, profesorke istorije moderne umetnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu, nudi interpretaciju jednog on najprominentnijih video radova recentne lokalne umetničke produkcije koja istovremeno predstavlja i prvu istorijsko-umetničku studiju o ovom radu u srpskoj naučnoj bibliografiji. Video instalacija *Smrt u Dalasu* (2000-2010) beogradskog umetnika Zorana Naskovskog suprotstavlja poznati vizuelni repertoar ubistva Džona Kenedija i audio naraciju epa hrvatsko-hercegovačkog guslara Joze Karamatića posvećenog ovom događanju u izdanju Jugotona, koji je autor kupio na jednoj gradskoj pijaci. Analiza ovog rada razvija se iz interpretacije njegovih značenja u kontekstima lokalne (balkanske) tradicije epskog guslarskog principa, odnosa i recepcije američke kulture u specifičnim uslovima jugoslovenske pozicije unutar hladnoratovske situacije, te kompleksne umetničke metodologije Zorana Naskovskog zasnovane na uspostavljanju specifičnih relacija između *visoke* i *niske* kulture. Uočavajući kontinuitet produkcije novih značenja koje ovaj rad od prvog prikazivanja 2000. godine emituje u svom lokalnom, ali i u globalnom kontekstu, time uspostavljajući analogiju sa mehanizmima eksploatacije tragedije, spektakla i katastrofe u masovnim medijima, dr Merenik izvodi zaključak o *Smrti u Dalasu* kao elevaciji naizgled nekompatibilnih popularnih kulturoloških kodova (američke tragedije i balkanskog guslarskog epa) na nivo snažnog umetničkog iskaza koji svoj autentični identitet ostvaruje po principu *Balkan Noise*-a.

Predstavljajući različite pozicije naučnog sagledavanja i isčitavanja snažnog i inspirativnog mita o Džonu F. Kenediju u domenu umetnosti, kulture, literature, medija i filma, zbornik *The JFK Culture* nudi neophodan višeznačenjski uvid u metodološki savremena čitanja jednog od najvećih političkih i društvenih spektakala 20. veka – život i smrt 35. američkog predsednika. Razotkrivanje kompleksnih mehanizmama i strategija konstrukcije slike o Kenediju za vreme njegovog dinamičnog političkog života (Čupić, Helman), dekonstrukcija spektakla Kenedijevog pogreba (Lubin), iscrpna analiza heterogene rezonantnosti Kenedijevog kulta u umetnosti, popularnoj kulturi, literaturi i flimu (Sajmon, Tomić), te interpretacija recepcije globalnog medijskog mita u lokalnom balkanskom i jugoslovenskom kontekstu (Merenik) zbog metodološke preciznosti i inovacije koje demonstriraju, predstavljaju izuzetno značajne priloge u izučavanju složene istorije i dalje aktuelne JFK kulture. Pružajući nove poglede na najpopularniju američku tragediju i omiljeni američki mit, ovaj zbornik istovremeno otvara prostor za iniciranje dalje diskusije o neiscrpoj temi globalnog Kenedijevog kulta i najvećeg političkog performansa 20. veka.

(KATEGORIJA ČLANKA: NAUČNI ČLANAK – PRIKAZ)